

Ma nincs melba

TOMPA ANDREA: A HÓHÉR HÁZA

**Kalligram Kiadó
Pozsony, 2010
300 oldal, 2990 Ft**

”

Az emlékezésnek konjunktúrája van, nemcsak az irodalomban, de az elméleti diskurzusban is, elég csak Jan Assmann vagy Pierre Nora nagyszerű munkásságára gondolnunk. Ennek kézenfekvő oka a XX. század történelmi tapasztalata, amely az iparosított, a modernitás eszközeivel megszervezett népiertások és a diktatúrák miatt lett az emberi történelem újabb rémes százada, és okozott olyan traumákat, amelyek valószínűleg nem dolgozhatók fel, amelyekkel csak együtt élni lehet, és amelyeket el kell beszélni. Ebbe a diskurzusba érkezik Tompa Andrea regénye, amely címében egy kolozsvári legendáról emlékezik meg. A hóhér háza az egykori Külső-Torda, majd Petőfi, ma Avram Iancu utca 21. szám alatt áll, amely Kiss András kutatásai¹ szerint a XIX. század első felében épült, és egy megbecsült kádármester lehetett leghíresebb lakója. Elnevezését azért kaphatta, mert a közelben működő ügyészségi fogház udvarán kivégzéseket is végrehajtottak, talán ez volt távoli alapja annak a sok-sok áttétel után született városi legendának, hogy abban a házban lakott Corvin Mátyás hóhéra, amely egyébként történetként sokkal izgalmasabb. Tompa Andrea mesterien találta meg ebben a házban a helyi emlékezetnek és magának az emlékezés folyamatának a szimbólumát, a valóság (ez esetben egy térbeli létező, egy ház) alapján született, de attól igen távol eső történet jelképét.

Ez a regény ugyanakkor sok mindenben gyenge, amiben erős lehetne. Nincsenek találó karakterrajzai, kerüli az anekdotákat, és nem derül ki az sem, milyen volt a kolozsvári városi lét tapasztalata a nyolcvanas években. A nyolcvanas évek romániai tapasztalatáról tudósít, de ez nem baj, nem kell rajta számon kérni egy városregény jellegzetességeit, ahogy az anekdoták kedélyességének és a karakterrajzok bizalmaskodásának kerülése is lehet állásfoglalás. Érdekes a helyi identitás elbeszélése és a nyolcvanas évek diktatúra-tapasztalatának felmutatása teszi: milyen volt élni egy olyan országban, ahol Marosvásárhelyig kellett utazni egy melba-

¹ Kiss, A.: Szelleműzés a hóhér házából levéltári anyaggal. *Korunk*, 2001/9. <http://www.korunk.org/?q=node/8&ev=2001&honap=9&cikk=6712> (letöltés ideje: 2011. augusztus 20.)

kockáért, ahol központilag szabályozták a napi fogyasztási kvótát, és ezzel párhuzamosan tiltották az abortuszt. Egy olyan országban, ahol külön neve lett a nyelvben a korszak kényszerből megszült gyerekeinek (a dekrét-gyerekek, ahogy Magyarországon is vannak Ratkó-gyerekek), egy olyan országban, ahol olykor két hónapig nem szállították el a szemetet, viszont várható válasznak számított az állam részéről bármilyen gyanús cselekedetre a zaklatás, az ellehetetlenítés, a kilakoltatás. Különleges helyzetben született Tompa regénye: még élő szereplőkkel dolgozik, akiket felismerhetően nevesít, hogy elbeszélje a félmúltat, a személyest és a közösségit, a kis történetet, amely a naggyal párhuzamosan, vagy inkább abba fájdalomosan szervesülve létezik. Mert az ebből a regényből is kiderül, hogy a hatalom elől egy diktatúrában sem lehet a magánélet vélt szigetein megbújni, a hatalom nem távol van, hanem itt van, nincs bezárkózott élet, és kertjeink csendes művelése, a hatalom ott van minden kérdésben és válaszban, a gépírásórára bevitt otthoni írógép keltette gyanúban. Erről a közegről számolnak be ezek a hullámzó, zaklatott emlékezés-futamok, amelyek rövid fejezetekben birkóznak újból és újból a múlt, a közös múlt kimondásával. Mert ez itt a kérdés: elmondható-e egyáltalán ez a történet. Tompa könyve azt a választ adja, hogy nyelvvé alakított emléktöredékek mondhatók csak, egymásba fogódzó, egymást magyarázó emlékfragmentumok.

Az emlékezés nyelve elválaszt a világtól. A szó a beszélő és világa közé áll, aki a nyelvbe lép, az a távolság birodalmába lép. De ez a távolság az emlékező és a szorongás között is létező, a nyelvvé lett emlékezetet már a mondás gesztusa szelídíti, mondhatóvá és kimondhatóvá teszi, ezért nagyon fontosak ezek a regények.

A hóhér háza – minden erényével és az emlékezés diskurzusában betöltött fontosságával együtt – szigorú szerkesztőért kiált. A fáradságot kínos keverni a fáradsággal, különösen akkor, ha valaki arról értekezik, hogyan ejti a román tanárnő magyar diákjai neveit. A történetek hiányolják, hogy valaki meghúzza őket, nincs bennük elég anyag, túl sok van belőlük, és nem arról van szó, hogy tüntetnek szürkeségükkel, ismétlődésükkel, egészen egyszerűen unalmasak ekkora mennyiségben. Vannak köztük nagyon erősek (*Shakespeare-ruha*, *A könnyűárusnál*, *Holopotrida*), de például a híres költővel való találkozások kifejezetten érdektelenre és közhelyesre sikerültek.

Tompa Andrea könyvének erényei mégis számosabbak hibáinál. Igazi posztmodern regény, ahol ez nem csak szólam, vagy a kényszerítő divat következménye, hanem az elbeszélés olyan formája, amely képes narratológiai szerkezetébe fogadni az emlékezés folyamatát. Egymás mellé rendelt emléktöredékek mellérendelt sorozata, hosszú mondatok emlékfutamainak láncolata, amelyek lezáratlanságot mindig nélkülöző, tovább gördülő központosatlansága, nevezetesen a pontok hiánya, ügyesen teremti meg azt a zaklatottságot és bizonytalanságot, amelyhez a velünk élő félmúlthoz viszonyulunk. És ez ennek a könyvnek az igazi tétje, amely a posztmodern regénypoétikai állásfoglalással összefügg. Meg kell találnunk az elbeszélés lehetőségét, hogy kialakíthassuk viszonyunkat a félmúlthoz, hogy együtt élhessünk vele, hogy ne elhallgatott teher, hanem a múltunk legyen, a mienk, a sajátunk, ahogy mindenképpen az, bármelyik városban nőttünk fel, és bármikor is születünk a XX. század folyamán.

E regénypoétikai állásfoglalás, a zaklatott mondatfutamok mellérendelése és az emlékezés lehetősége tehát összefügg, és az elbeszélés nehézségeinek régi kérdéséhez vezet az olvasót. Ez a félmúlt még nem, vagy már nem mondható el a klasszikus regényformában, ellenáll a családregegynek, a nemzedékregénynek, a transzparencia és a megragadhatóság illú-

zióját nyújtó, a megismeréssel hitegető nagy formáknak. Ez éppen a nagy történetek sokat emlegetett vége: nem érhető már el, hogy otthonos fedezékükből magyarázzuk létezésünket és pillanatnyi helyzetünket. A múlt kiragadott és ezzel újra figyelemre méltatott részletei, mikroeseményei állnak csak az emlékező, az elbeszélő – és az olvasó rendelkezésére. Amíg ezek elérhetőek, addig teljesül a legfontosabb, amelyet a regényben szereplő könnyárus fogalmaz meg: hogy mindenki végigmondja a történetét.

Galántai László

